

До 80-річчя від дня народження

ВОЛОДИМИР ВАСИЛЬОВИЧ МОРГУН

10 березня 2018 року виповнилося 80 років від дня народження видатного українського вченого в галузі генетики і селекції рослин, Героя України, Заслуженого діяча науки і техніки України, академіка НАН України, члена Українського товариства генетиків і селекціонерів ім. М. І. Вавилова, Володимира Васильовича Моргуна.

В. В. Моргун народився 10.03.1938 р. у с. Новоселиця Чигиринського району на Черкащині. Закінчив Знам'янський сільськогосподарський технікум та агрономічний факультет Української сільськогосподарської академії (тепер Національний університет біоресурсів і природокористування). У 1964–1967 рр. навчався в аспірантурі УСГА за спеціальністю «генетика».

Після закінчення навчання в аспірантурі і захисту кандидатської дисертації В. В. Моргун працював у Секторі молекулярної біології і генетики АН УРСР (тепер Інститут молекулярної біології і генетики НАН України) у відділі експериментального мутагенезу, який очолював проф. П. К. Шкварніков. Із 1974 р., після виходу П. К. Шкварнікова на пенсію, В. В. Моргун завідував цим відділом до 1986 р. У 1986 р. його обрали директором Інституту фізіології рослин АН УРСР, який після об'єднання з генетичними відділами Інституту молекулярної біології і генетики реорганізовано в Інститут фізіології рослин і генетики (ІФРГ) НАН України. У віці 42 роки В.В. Моргун захистив докторську дисертацію, у віці 47 років його було обрано членом-кореспондентом АН УРСР, а в 52 — академіком АН УРСР. З 2009 р. В. В. Моргун — академік-секретар Відділення загальної біології НАН України.

Головним напрямом досліджень академіка Моргуна є генетичне поліпшення пшениці та кукурудзи. Йому належить пріоритет в установленні мутаційної активності низки хімічних речовин і фізичних чинників, у тому числі й факторів навколишнього середовища. Загального визнання набули праці В. В. Моргуна з питань теорії і методів гетерозисної селекції кукурудзи, створення нового типу напівкарликових сортів озимої пшениці, які започаткували «зелену революцію» в Україні. Він є автором 145 зареєстрованих сортів і гібридів рослин, які понад 40 років висіваються на полях України та країн СНД на площі від 1 до 5,5 млн га. З-поміж цих сортів слід відзначити високоінтенсивні сорти озимої пшениці Колумбія, Смуглянка, Золотоколоса, Фаворитка, Володарка, Вінничанка і сорти з високою якістю зерна — Ятрань 60, Київська 8, Переяславка, Подолянка, Богдана та серію гібридів кукурудзи: Колективні, Ювілейний 60, 70, Титан 220 СВ, Комета та ін. Вперше за всю історію Державного сортовипробування України сорти селекції В. В. Моргуна Смуглянка, Золотоколоса, Фаворитка сформували найвищий урожай зерна — 115–131,8 ц/га. Він разом з колегами створив уже п'яте покоління гібридів кукурудзи, які придатні також для використання в якості біопалива. Створена науковцем колекція цінних зразків пшениці і кукурудзи ІФРГ НАНУ визнана національним надбанням.

Науковий доробок академіка Моргуна становить понад 500 друкованих праць, у тому числі 11 монографій, серед яких добре відомі «Мутационная селекция пшеницы», «Экспериментальная изменчивость кукурузы» та ін., та більше як 150 авторських свідоцтв і патентів. Він є головним редактором таких фундаментальних наукових видань як «Генетика і селекція в Україні на межі тисячоліть», «Фізіологія рослин в Україні на межі тисячоліть», «Живлення рослин: теорія і практика», перекладного видання «Применение физиологии в селекции пшеницы» тощо.

В. В. Моргун — талановитий організатор науки, досвідчений вихователь наукових кадрів. Під його керівництвом виконано і захищено понад 30 докторських і кандидатських дисертацій. Володимир Васильович — засновник і керівник широковідомої наукової школи з експериментального мутагенезу та теоретичних основ селекції рослин. Він підтримує тісні наукові зв'язки з зарубіжними колегами, бере активну участь у міжнародному науковому співробітництві з іноземними установами.

Багато сил та енергії В.В. Моргун віддає науково-організаційній діяльності. Він координує наукові дослідження з питань фізіології, генетики і селекції рослин, протягом багатьох років був заступником академіка-секретаря і членом Бюро Відділення загальної біології НАН України, а в 2009 і в 2014 рр. обирався академіком-секретарем цього відділення. Володимир Васильович є членом Міжвідомчої комісії з питань біологічної та генетичної безпеки при РНБО України, Комітету з Державних премій України в галузі науки і техніки, Колегії Мінагрополітики, Експертної ради Державної служби з охорони прав на сорти рослин, є Президентом товариства фізіологів рослин України, обирався Президентом Українського товариства генетиків і селекціонерів ім. М. І. Вавилова (наразі він — член Ради УТГІС), є головою спеціалізованої ради Інституту фізіології рослин і генетики НАН України із захисту докторських дисертацій за спеціальностями «фізіологія рослин» і «генетика», головним редактором журналу «Фізіологія растений и генетика», членом редколегій журналів «Цитология и генетика», «Науковий вісник Ужгородського університету (Серія: Біологія)», «Сортовивчення та охорона прав на сорти рослин», «Насінництво», «Вісник Україн-

ського товариства генетиків і селекціонерів», збірника наукових праць «Фактори експериментальної еволюції організмів».

У центрі незмінної уваги академіка Моргуна — питання продовольчої безпеки держави та відстоювання її інтересів і незалежності у галузі селекції рослин та насінництва, створення та широкого впровадження нових перспективних сортів озимої пшениці й гібридів кукурудзи в аграрний сектор країни. Визначні заслуги В. В. Моргуна перед Українською державою у розвитку вітчизняної науки принесли йому заслужений авторитет і повагу. За заслуги перед Українською державою у створенні і впровадженні високопродуктивних сортів зернових культур, багаторічну плідну наукову та громадську діяльність у 2008 р. йому присвоєно звання Героя України. Він — Лауреат Державних премій у галузі науки і техніки СРСР, УРСР та України, Золотої медалі ім. В. І. Вернадського НАН України, премій Ради міністрів України, президентів академій наук України, Білорусі і Молдови, премії ім. В. Я. Юр'єва НАН України. Нагороджений орденами СРСР та України, численними медалями, дипломами і грамотами. За професійні заслуги Володимирі Васильовичу присвоєно звання «Кращий винахідник сільського господарства СРСР», «Кращий винахідник Академії наук УРСР», «Винахідник року НАН України у 2004 році», «Заслужений діяч науки і техніки України», «Лідер агропромислового комплексу 2004 року», «Лідер України». Він є переможцем у номінації «Людина року 1997» Ради Американського бібліографічного інституту міжнародних досліджень. У 2001 р. його обрано почесним академіком Угорської академії наук.

Від імені наукової громадськості, колег і учнів щиро вітаємо академіка Моргуна з ювілеєм, зичимо міцного здоров'я, творчого довголіття, успіхів у всіх починаннях. З роси і води Вам, шановний Володимире Васильовичу і нових наукових звершень на благо України!

Президія Українського товариства генетиків і селекціонерів ім. М. І. Вавилова

Редколегія журналу «Вісник Українського товариства генетиків і селекціонерів»

Редколегія збірника наукових праць «Фактори експериментальної еволюції організмів»